

ÖNSÖZ

Meryem Sûresi'nin bu kitabında sâfiyet makamında tecellî eden kulluğun hakîkatine işaret ediliyor. Hz. İlsâ'nın ağzından dökülen fakat Rûhullah'ın vücut giymiş hâli olan Hz. Muhammed'in (s.a.s) bu makamda temsil ettiği ferdiyet, hiçlik, yokluk ve hiçbir peygamberde görülmeyen mübârek kulluğunun, derecelerini en yüksek olduğu olduğunu bu satırlar arasında öğreniyoruz. İbâdet zevkini, ibâdetle Allah'a yanaşma lütfunu yine bu kitapta Resûllullah'tan öğreniyoruz. 33. âyette kıyâmet, kulluğun kıyâmetle ortaya çıkışı ve kıyâmetin neveleri anlatılmaktadır. Bu âyetler; gerçekten insanın kendi kendisiyle buluştuğu, kendi hiçliğini ve Allah'ın sonsuz büyüklüğünü hissettiği ve insanın kıyâmetinin ancak bu yokluğa ermekle koptuğu hakîkatini anlatıyor ve öğretiyor. Allah anlamayı, idrak etmeyi ve hâl etmeyi nasip etsin.

Cemâlnur Sargut

ÂYET 30

قَالَ إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ آتَانِيَ الْكِتَابَ وَجَعَلَنِي نَبِيًّا

Kâle innî abdullâh(abdullâhi), âtâniye'l-kitâbe
ve-cealenî nebiyyâ(nebiyyen).

Bebek şöyle konuştu: “Şüphesiz ben Allah’ın kuluyum. Bana kitabı (İncil’i) verdi ve beni bir peygamber yaptı.”

(Diyanet)

O dedi ki: “Haberiniz olsun ben Allah’ın kuluyum, o bana kitap verdi ve beni bir peygamber yaptı.”

(Elmalılı Hamdi Yazır)

- Hz. Îsâ, kınayanların annesine karşı küstahlığını, iftirada iyice haddi aştıklarını, annesinin içinde bulunduğu zorluk ve ızdırâbı görünce Allah’ın kendisine ilham ve bildirmesiyle fasih ve net konuşan birinin fesâhat (ifadede dilin doğru kullanımı) ve belâgati (etkili ve hâle uygun söz söyleme) üzere ve karşı konulamaz bir hikmeti içerir tarzda onlara şöyle cevap verdi: “*Dedi ki:*” Ey câhiller! Benim durumum ve yüce hâlim nedeniyle masumiyet ve iffet âbidesi haline gelmiş annemi kınayıp ayıplamayın, onun şânının ve kadr u kıymetinin yüceliğine lâyıık olmayan şeylerle ona iftira etmeyin. “*Şüphesiz ben,*” Hakîm (hikmet sahibi) ve işlerini tastamam yapan, yani Mutkin olan ve eserlerini tek başına icra eden “*Allah’ın kuluyum.*” Beni nübüvvet (peygamberlik) ve

risâletle (şerîat peygamberliği) görevlendirdi. Çeşitli mucizelerle beni destekledi, tamamen kerem ve lütfuyla beni kendi ruhundan yarattı, tevhidine hidâyet ve irşat (doğru yolu göstererek aydınlatmak) için beni kullarına resûl olarak gönderdi. Bundan dolayı “*bana kitap*” yani Allah’ın katından bana inen İncil’i risâlet ve irşadımı yaymak ve kemâlimi tamamlamak üzere “*verdi ve beni*” diğer peygamberler gibi “*bir peygamber yaptı.*”¹

• “Çocuk şöyle dedi: ‘Ben, Allah’ın kuluyum. O, bana Kitab’ı verdi ve beni Nebî yaptı.’”²

• “Çocuk: ‘Ben şüphesiz Allah’ın kuluyum.’” Hz. Îsâ fasih bir dille ilk söz olarak Allah’ın kulu olduğunu belirtti. Bununla kendisinin ilâh olduğunu söyleyen Hıristiyanlara cevap vermiş ve annesine yapılan suçlamayı ortadan kaldırmış oluyordu. Çünkü Allahu Teâlâ fahiş bir kadına Îsâ gibi bir çocuk nasip etmez.

“*Bana kitap*” İncil “*verdi ve beni peygamber yaptı.*” (...) Hz. Îsâ, ileride olacak şeyleri, olmuş tarzında mâzi sığasıyla haber verdi.

Ulemânın çoğunluğuna göre, Allah Îsâ’ya çocuk yaşta peygamberlik ve İncil’i vermiştir. Zîra o, büyük insan gibi akıllıydı. Meşhur görüşe göre ise Allah ona otuz yaşından sonra vahyetti. Buna göre resûllüğü, nebîliğinden sonra olmuş oluyor.³

• Gayet fasih (açık ve güzel konuşan) bir edâ, belâgat-ı kâmile (tam yerinde, düzgün ve hakikatli güzel söz söyleme) ve hikmet-i bâliga ile, “Ey câhiller! Annemi ayıplamayın, hücum etmeyin. O, ismet (dürüstlük) ve iffet (namus/temizlik) numunesi, ind-i Îlâhî’de (Allah’ın nazarında) kadri yüksek, müstesna bir hilkattir. Şunu iyi biliniz ki: Ben Allah’ın kuluyum, bana Kitap verdi ve beni sair peygamberler gibi peygamber yaptı.” dedi. (...)

Lisân-ı Meryem lisân-ı zâhirdir. Lisân-ı Îsâ ise lisân-ı bâtındır. Lisân-ı zâhir susarsa Kudretullah ile lisân-ı bâtın konuşur. Cenâb-ı Hak Hz.

1 Abdülkâdir Geylânî, *Geylânî Tefsiri*, c. 3, s. 245.

2 Muhyiddin İbn Arabî, *Tefsir-i Kebir Te’vilât*, c. 1, s. 729.

3 İsmail Hakkı Bursevî, *Muhtasar Rûhu’l-Beyân Tefsiri*, c. 5, s. 181-182.

Îsâ'yı konuştu; annesini beraat ettirmek için. Ne güzel söylemişlerdir: Hz. Meryem'in sabrı karşısında beşikteki çocuk konuştu.⁴

• O, Allah'ın ruhu ve Hz. Meryem'e attığı kelimesiydi. Ortada kendisinden sudur ettiği (ortaya çıktığı) Hak'tan onu habersiz yapacak kimse yoktur ve bu nedenle müşâhede ettiği (şâhit olduğu) hâlden haber vermiş, henüz beşikteyken kendisi hakkında annesine iftira edenler hakkında hüküm vemiştir. Allah ise Hz. Îsâ'nın konuşması ve hurma dallarının ona doğru eğilmesiyle tezkiye etmiştir (aklamıştır) ki, o iki şâhitten daha iyi şâhit yoktur. Hz. Îsâ, “*Ben Allah'ın kuluyum.*” demiş, kendisi hakkında Allah'ın kulu olduğu hükmünü vermiş, ‘falancanın oğlu’ dememişti. Çünkü öyle biri yoktu, sadece Cebrâil'in ruhunun sûretinde tecellî eden Hak vardı. Bunun nedeni tabiatta alışık olunan yöntemin dışında gerçekleşen bu özel yaratma üzerinde hüküm sahibi olan zorunluluktadır.⁵

İbn Arabî, Kur'an'daki Îsevî işaretlerden bahsederken şöyle der:

• Sâlik dedi ki: Niçin beşikte konuştu? Dedim ki: İnkâr ehline karşı ikinci bir şâhittir bu. Dedi ki: İllet (sebeup) bakımından bundan önce bir şâhit var mı? Dedim ki: Hz. Meryem'in hurma dalını silkelemesi.⁶

• “*İffetini korumuş olan İmrân kızı Meryem'i de Allah örnek olarak gösterdi. Biz, ona ruhumuzdan üfledik...*” (Tahrîm, 12). Böylece Îsâ (a.s), Hz. Meryem açısından, Âdem'deki ruhun işlevini görmüştür. Bu ruhun cisim olarak çıkmasının nedeni cisimler âleminde zuhur etmesidir. Çünkü cisimler dünyasına çıktığında bedensellikten çok cismanîliğe yakındır. Dolayısıyla melekûtî ve ateşten ruhların özelliğine sahiptir. Gözlere görüldüğü zaman bedene bürünür. Görme duyusu da cisimlerle irtibatlıdır. Ama kendi açısından bedensel ruhîlik üzeredir. Tıpkı hayalde beden sûretinde görünen şeyler gibi. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: “*İnne mesele îsâ indallâhi ke meseli âdeme/Allah nezdinde Îsâ'nın durumu, Âdem'in durumu gibidir.*” (Âl-i İmrân, 59). Bu ortaklık ferâdilikleriyle ilgilidir. Ne var ki, Îsâ'nın (a.s) bedeni daha hâlistir (saftır/

4 Şemseddin Yeşil, *Füyûzat*, c. 5, s. 19-20.

5 İbn Arabî, *Fütûhât-ı Mekkiyye*, c. 15, s. 333-334.

6 Muhyiddin İbn Arabî, *Risâleler*, c. 2, s. 133.

katışıksızdır), bu yüzden ruh olarak isimlendirilmiştir. Aynı durumdaki Âdem ismi ise zâhir, dış, deri anlamına gelmektedir. Çünkü Âdem toprağın dış yüzeyinden yaratılmıştır. Dış nerede, nurânî saflık nerede! Bu yüzden yüce Allah şöyle buyurmuştur: *“Halakahu min turâbin/ Allah onu topraktan yarattı.”* (Âl-i İmrân, 59). Ama (Hz. Âdem’le Hz. İsâ’yı birlikte kastederek) “ikisini...yarattı” dememiştir. Âyetteki zamir ise, sözlü anlatımlardan bildiğimiz kadarıyla en yakın olana dönüktür. Çünkü Âdem’in (a.s) çamuru yoğurulmuştur. Onu yoğuran da kutsal eldir. Aynı şekilde İsâ (a.s) da, Allah’ın izniyle yarattığı kuşun çamurunu yoğurmuştur. Bu davranışıyla kendisiyle Hz. Âdem arasındaki benzerlik noktasına dikkat çekiyor. Demek istiyor ki: İş sizin zannettiğiniz gibi değildir, ruhî kuvvet bana aittir, ben bedenim, Âdem de bedendir. Ben sağ el tarafından yaratılmışım. Âdem de Âdem (dış, deri, toprağın dış yüzeyi) olması hasebiyle her ikisi de sağ olan eller tarafından yaratılmıştır, bense serbest el aracılığıyla yaratıldım. Bu yüzden yüce Allah şöyle buyurmuştur: *“Mâ meneake en tescude limâ halaktu bi yedeyye/İki elimle yarattığıma secde etmekten seni meneden nedir?”* (Sâd, 75). Bu âyette yüce Allah Hz. Âdem’den söz ederken iki elini birden zikrediyor. Çünkü bugün her sebep o kutsal ele niyâbeten (vekâleten), onun adına hareket etmektedir. Eğer sebepler kime nâiplik (vekillik) ettiklerini bilirlerse, kapasitelerini, sınırlarını da bilirler. Ama sebepler bunu göremediler ve “ben” dediler de başka bir şey demediler. Biz bunların gözlerinin önündeki perdeyi kaldıracamız ve gözleri keskin olacaktır. (Ben de ben olmam hasebiyle öyleyim) Hz. İsâ mutlak elden söz ediyor. Ama Hz. Meryem açısından bilinen eli zikrediyor. Her ikisi de benim Rabb’imin sağ elidir. Diyor ki: “Bedenim babamın kızının oğludur. Ben babamın, annemin ve ikisinin oğlunun ruhuyum.” İki el birleşince ikilik ferdlığı belirginleştirir. Bu yüzden Allah nezdinde Hz. İsâ’nın durumu Hz. Âdem’in durumu gibidir. İşte bu ferdlüğün sıralarından biridir.⁷

KULLUK

- Tanrı’nın dışındaki her şey, Hakk’ın kuludur. Kullar ilâhî sûrette farklı derecelerde bulunurlar ve söz konusu sûreti bütün yönlerden sadece halîfe-insan hâiz (sahip) olabilir. Halîfe-insan, ilâhî kuldur ve üzerinde yaratılmış olduğu sûret nedeniyle ilâhî özelliğini kazanmış-

⁷ Muhyiddin İbn Arabî, *Risâleler*, c. 1, s. 92-93.

tır. İbnü'l-Arabî şöyle der: “İlâhî kul, bütün yönlerden sûret üzerinde yaratılmıştır.”⁸

- Mutlak kul, kendisinde hiçbir yaratığa karşı rablık iddiası bulunmayan kuldur. Bu durumda kişi mutlak kuldur. İbnü'l-Arabî şöyle der: “Nefsini kendisinde rabbanî bir özelliğin bulunmasından koruyan mutlak kuldur. Mutlak kul, yaratıklardan herhangi birisine karşı efendilik özelliğinin bulunmadığı kuldur. Bu kişi, kendisini âlemdeki her şeye muhtaç görür. Âleme muhtaçlığı ise âlemin bir isim perdesinin ardından Hakk'ın aynısı olması yönündendir.”⁹

- Toplayıcı ve kâmil kul, Hakk'ın sûretiyle zuhur eden kuldur. Kâmil kul, Hakk'ın toplamıdır. Halbuki Hak kâmil kulun toplamıdır denilemez. Bununla birlikte Hakk'ın âlemde bulunmayan kendine özgü niteliği vardır. Âlemin de Hak için asla söz konusu olmayan bir özelliği vardır; bu özellik, horluk ve yoksunluktur. Kâmil kul, Hakk'ın konuşma gücü, işitmesi, görmesi, kuvvetleri ve organları olduğu kimsedir.

Azatlık, kulu kulluktan çıkartan bir şeydir. Kulluktan ise ancak Hakk'ın işitmesi, görmesi ve bütün kuvvetleri olduğu kimse çıkabilir. Bu durumda kul, bütünüyle Hak olur. Geçen ifadelerden tam kulluğun insanı kulluktan azat edebildiği anlaşılır. Böylece kul, bütünüyle Hak olmak için, yaratılış dairesinden çıkar. Bu makam nâfile (farzlar dışındaki) ibâdetlerle Hakk'a yaklaşmak (kurb-ı nevâfil) makamıdır. Söz konusu makamda Hak, kulun işitmesi, görmesi ve diğer uzuvları olur. Burada kul Hakk'ın eliyle tutar, onun gözüyle görür. Kâmil kul, şu halde, kurb-ı nevâfil makamına ulaşan kimsedir.¹⁰

- Abdulhak, konuşurken, düşünürken, işitirken, tutarken vs. bütün hareket ve sükûnunda Hakk'ın koruduğu kuldur.

O, Hakk'ı her şeyde her şeyden münezzeh (kusur ve noksandan uzak) görür.

Şair şöyle demiştir:

Dikkat ediniz! Allah'ın dışında her şey bâtıldır!

8 Suad el-Hakîm, *İbnü'l Arabî Sözlüğü*, s. 343.

9 Suad el-Hakîm, *a.g.e.*, s. 481.

10 Suad el-Hakîm, *a.g.e.*, s. 402-403.

Bu kişi, bâtil (hükümsüz) sûretinde bile Hakk'ı görür ve şöyle söyler:

Halk Hak'tır fakat bunu bilmez

*Sadece "O, O'ndadır" diyen kimse bunu bilir.*¹¹

- el-Ubûde (Kulluk): Nefsini Rabb'i vâsıtasıyla gören kimsenin hâlidir. Onun makamı, ubûdettir (aşk ve şevk).

el-Abâdile (Hakk'ın isimlerine nispet edilen kullar): Esmâ tecellîlerinin mensupları. Hakk'ı bir ismi açısından müşâhede eden, söz konusu ismin gereğiyle tam ahlâklandığında ki, ilâhî isimlerle ahlâklanma ve tahakkuk bahsinde belirttiğimiz tarzda olmalıdır, bu kişi, sûfilere göre o ismin kuludur, başka bir ifadeyle, kulluğu o isme nispet edilir.

Böylece, söz gelişi el-Kayyûm ismine kul olmaya yaraşır tarzda bu ismin gereğiyle ahlâklandığında ve Hak kayyûm sıfatıyla tecellî ettiğinde Abdulkayyûm (el-Kayyûm'un kulu) diye isimlendirilir. Hak nimetlendirme özelliğinde tecellî edip, o da bu isimle ahlâklandığında Abdülmünim, Abdürrezzak vs. diye isimlendirilir.

Şeyh İbnü'l-Arabî, müstakil bir kitap yazmış ve onu *Kitabü'l-abâdile* diye isimlendirmiştir. Bu kitapta doksan dokuz ismin sırları ve bu isimlerle ahlâklanmış Allah ehlinin değerlerini sadece Allah'ın takdir edebileceği bilgileri bulunmaktadır. Ayrıca, *el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye*'nin Abâdile bahsinde de müstakil bir bölüm yazmıştır ki, orada da aynı sırlardan söz etmiştir.

Abdullah (Allah'ın kulu), Alah'ın kulları içinde kendisinden daha yüksek makam sahibi ve daha şerefli kimsenin olmadığı kuldur. Hakk'ın ondaki tecellîleri, tecellîlerin en kâmil, en geneli, en yetkini ve en kıymetlisidir. Bu kişinin keşfinden daha yetkin bir keşif olmadığı gibi, tecellîsinden üstün bir tecellî de yoktur; Hakk'ın hiçbir ismi veya sıfatı veya herhangi bir bilinme tarzı yoktur ki, onu Abdullah diye isimlendirdiği kula açmamış olsun.

Bu ismin sahibi gerçekte Hz. Peygamber'dir, vârisleri olan kutuplar ise, dolaylı olarak bu ismin kuludur. Allah şöyle buyurmuştur: *"Abdullah ayağa kalkıp ona dua etmiş."* (Cin, 19). Allah'ın Peygamberimiz'i bu isim ile şerefliendirmesi, sûfilere göre bahsettiğimiz nedene dayanır.¹²

11 Abdürrezzak Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü*, s. 379.

12 Abdürrezzak Kâşânî, *a.g.e.*, s. 366.

- Teklifi hükümler, hüküm ve fiillerin en önemlilerinden, hüküm yönünden en kapsamlı olanlarından birisidir, çünkü teklif, “*Semâlarda ve yerde olan herkes Rahmân’a kul olarak gelirler.*” (Meryem, 93); “*Allah, her şeyin yaratıcısıdır.*” ve “*Her şey, onun hamdiyle tesbih eder.*” (İsrâ, 44) kırıbaçıyla her şeye hükmünü yayan ubûdiyetin unvanıdır.

Allah’ı tesbih (noksan sıfatlardan tenzih) eden herkes, ona kulluğunu ikrar (kabul) etmektedir; hatta kişinin Hakk’ı tesbih etmesi, Allah’a kulluğunu ikrar etmesinin ta kendisidir. Bu ikrar, “*Herkes, namaz ve tesbihini bilmıştır.*” (Nûr, 41) âyetinde Allah Teâlâ’nın da bildirdiği gibi, ilme dayanan bir ikrardır. Şu halde, kendisine “şey” ismi verilen her varlık, bu hükmün ve ilâhî ihbarın ihâtası altına girer.¹³

- Herhangi bir varlığın hakikatine en yakın şey, o şeyin ruhudur. Hz. Îsâ ve Hakk’a yakınlığa mazhar olan kâmiller, Allah’ın ve resûllerinin bildirdiği üzere, Allah’ın ruhudurlar. Bununla birlikte Hz. Îsâ, “*Sen benim nefsimde olanı bilirsin ve ben senin nefsindekini bilemem. Çünkü sen gaybları çok iyi bilirsin.*” (Mâide, 116) demiştir.¹⁴

Mevlânâ Hazretleri *Fîhi Mâfîh*’te şöyle buyurmaktalar:

- “Ben Hakk’ım (Ene’l-Hakk)” (Kelâm-ı Kibarlar) demeyi insanlar büyüklük iddia etmek sanıyorlar. Ben Hakk’ım demek büyük bir alçak gönüllülüktür. Bunun yerine, ben Hakk’ın kuluyum, kölesiyim diyen biri kendi varlığı, diğeri Tanrı’nın (tapılan güç, süphâniyet) varlığı olmak üzere iki varlık ispat etmiş olur. Halbuki ben Hakk’ım diyen, kendi varlığını yok ettiği için, ene’l-Hakk diyor. Yani ben yokum hepsi O’dur, Tanrı’dan başka varlık yoktur. Ben sırf yokluğum ve hiçim. Bu sözde alçak gönüllülük daha fazla mevcut değil midir? İşte bu yüzden halk bunun mânâsını anlamıyor. Bir adam Tanrı’ya sırf Tanrı’nın rızâsı için kulluk ederse, onun kulluğu açıktır. Tanrı için olsa da kendini, kendi işini ve Tanrı’yı görüyor. Böyle bir kimse suya batmış olamaz; suya batmış, artık hiçbir hareketi ve fiili kalmayıp, hareketi suyun hareketi olmuş olan kimseye derler. Bir aslan bir ceylanın arkasından gitti. Ceylan aslandan kaçıyordu. Ortada iki varlık vardı: Biri aslanın varlığı, biri ceylanın varlığı. Fakat aslan ona yetişince, ceylan

13 Sadreddin Konevî, *Fâtîha Sûresi Tefsiri*, s. 298-299.

14 Sadreddin Konevî, *a.g.e.*, s. 444.

aslanın pençesi altında kahroldu ve aslanın heybetli görünüşünden aklı başından gitti, varlığı yok oldu, kendini kaybetti ve onun önüne yığılıp kaldı. Bu anda yalnız aslanın varlığı mevcuttur ve ceylanın varlığı artık yok olmuştur.¹⁵

- Bir padişah kölelerine, “Misafir geliyor. Her biriniz elinize birer kadeh alınız.” diye emretti ve kendine en yakın olan kölesine de, “Bir kadeh al!” emrini verdi. O köle, padişahın yüzünü görünce kendinden geçti, başı döndü ve kadeh elinden düşüp kırıldı. Bunu gören diğer köleler, “Demek ki böyle yapmak lâzım!” diyerek, bile bile kadehleri yere attılar. Padişah hepsini, “Niçin böyle yaptınız?” diye payladı. Onlar, “En yakınınız olan köle de böyle yaptı.” cevabını verdiler. Padişah, “Ey aptallar! Onu ben yaptım, o yapmadı.” dedi. Bu yapılan hareketlerin hepsi görünüşte birer günahdır. Fakat bu bir kölenin yaptığı bizzat taatti (ibâdetlerdi). Hatta bütün günahların ve sevapların üstünde idi. Onların hepsinden maksat o köle olup, diğer köleler padişahın buyruğu idiler. Bunun için padişahın o kölesinin buyruğu sayılırlardı. Çünkü o köle padişahın aynıdır, kölelik onda sûretten başka bir şey değildir ve o padişahın güzelliği ile dolmuştur.¹⁶

- Mesela duvardan bir ses geldiğini işitirsen, bunu duvarın söylemediğini bilirsin. Duvarın arkasına gizlenmiş olan biri, sanki duvar konuşuyormuş gibi gösteriyor. Evliyâ da aynen böyledir. Onlar ölmeden ölmüşler, duvar ve kapı hükmünü almışlardır. Kendilerinde varlıklarından kıl ucu kadar bir şey kalmamıştır. Tanrı'nın kudreti elinde bir siper gibidirler. Siperin hareket etmesi, kendiliğinden değildir. İşte Ene'l-Hakk (Ben Hakk'ım) sözünün mânâsı da bu olmalıdır. Siper, “Ben arada yokum, hareket Tanrı'nın eliyle hâsıl oluyor (meydana geliyor).” diyor. Bu siperi Hak olarak görünüz ve Tanrı ile pençeleşmeyiniz. Çünkü böyle bir siperi yaralamak isteyenler, gerçekte Tanrı ile döğüşmüş ve kendilerini O'na vurmuş olurlar. Hz. Âdem zamanından şimdiye kadar, onların başlarına neler geldiğini duymuşsunuzdur. Firavun, Şeddad, Nemrûd ve Âd kavmi, Lût ve Semûd vesairenin başına neler geldi? Bu siperler itaat ve ibâdet edenin baş kaldırıp karşı koyandan, düşmanın evliyâdan ayırt edilebilmesi için

15 Mevlânâ, *Fihî Mâfih*, Fasıl 11, s. 68-69.

16 Mevlânâ, *a.g.e.*, s. 71.

her devirde kaimdirler (vardır). Bazısı velî bazısı nebî sûretinde görünürler. İşte bunun için her velî halkın hüccetidir (delilidir). Halkın yeri ve derecesi, ona olan bağlılığı, ilgisi ölçüsünde olur; düşmanlık ederlerse Tanrı'ya etmiş, dostlukta bulunurlarsa Tanrı ile dost olmuş olurlar. “*Onu gören beni görmüştür. Ona kasteden bana kastetmiştir.*” (Kelâm-ı Kibarlar) buyrulduğu gibi. Tanrı'nın (has) kulları Tanrı'nın hariminin mahremidirler. Tıpkı hadımlar gibi. Tanrı bu hadımların bütün şehvet ve varlık damarlarını, kötülük etme köklerini tamamen kesmiş ve temizlemiştir. Böylece o hadımlar dünyanın mahdumu (oğlu) ve o köleler, dünyanın efendisi, sırların mahremi olurlar. Kur'an'da, “*Ona ancak temiz olanlar dokunabilir.*” (Vâkı'a, 79) buyrulmuştur.¹⁷

- “*Mesih... Allah'ın kulu olmaktan geri durmaz...*” (Nisâ, 172), yani tafsil (ayrıntılılandırma) makamında Allah'a kulluk etmekten kaçınmaz. Çünkü, cem itibarıyla ne Mesih'in ne de bir başkasının varlığı söz konusu değildir. Cem makamı itibarıyla hiçbir şeyin olması kesinlikle mümkün değildir. Tafsil açısından, ayn olarak belirginleşen her şey mümkündür. Mümkün nitelikli bir varlığın ise, kendisinden başkasının olması şöyle dursun, kendisinden kaynaklanan bir varlığı da yoktur. Dolayısıyla muhtaç bir kul, zelil ve yoksundur. Kulluk zilletinden kaçınmaz. Ama salt tecerrüt (dünyaya ait işlerden soyutlanma), tabiatların kirinden arınma yoluyla cisimlere taalluk etmekten (aitlikten) müstağni (ihtiyaçsız) olabilir. Yakınlaştırılmış melekler gibi. Onlar soyt ruhlardır, korunmuş nurlardır.¹⁸

- Ey kardeşim! Kulluk, beraberlikten daha yüksektir. Beraberlik bir yoldur ve varacağı son nokta da kulluktur. Ey kardeşim! “(lî)=benim için ve (bî)=benimle” iki yüksek makamdır. “fî=içinde” onlardan daha yüksektir. İzzeti ve celâli hakkı için, beni Mağrib'de harflerle ve yıldızlarla nikahladı. “fî” ile nikahlanmaktan daha lezzetlisini görmedim. Ey kardeşim! Sen âlemine çıktığın zaman “inde=yanımda”ya dayan. Âlemine girdiğinde ise “fî=içinde”ye dayan, (lî) ve (bî)yi ise ikisinin arasında bir set kıl. (lî)nin (fî)ye, (bî)nin (inde)ye hizmet etmesini sağla. Sana öğüt veriyorum. Vesselâm.¹⁹

17 Mevlânâ, *Fîhi Mâfîh*, Fasil 16, s. 114-116.

18 Muhyiddin İbn Arabî, *Tefsir-i Kebir Te'vilât*, c. 1, s. 290.

19 İbn Arabî, *Risâleler*, c. 3, s. 122.